

1

1: Plotni strnad
(*Emberiza cirius*)
foto: Ivan Esenko

Imam čast predstaviti morda najlepše obarvano, najzanimivejšo in najlepše pojočo družino slovenskih ptic. Ta izjava je seveda popolnoma subjektivna, a med prelistavanjem priročnika za določevanje strnadom nisem našel para. Strnadi v Sloveniji v splošnem redkokje dosega visoke gnezditvene gostote, kjer pa jo, so navadno znanilci ohranjene raznolikosti vrst in zgolj ekstenzivnega poseganja človeka v naravo. Strnadi so sicer ožji sorodniki ščinkavcev (*Fringillidae*), ki so jim po obliki tudi precej podobni, večina pa spada v rod *Emberiza*. So večinoma selivke, njihova glavna prehrana pa so semena trav in plevelov, večkrat pa jo dopolnijo z različnimi jagodami in nevretenčarji, predvsem pri prehrani mladičev. Prehrani je prilagojen tudi kljun, ki je močan in posebej ustrojen za luščenje semen. Gnezdo imajo, v nasprotju s ščinkavci, pri katerih prevladujejo drevesne vrste, v grmovju ali celo na tleh. Zasedajo težko razpoznavno različne ekološke niše in tako ni nič nenavadno, če z istega, dobro izbranega mesta slišite petje več vrst te družine. Strnadi so sicer razširjeni tako v novem kot v starem svetu, največjo pestrost pa dosega v starem.

DRUŽINA STRNADOV (EMBERIZIDAE) V SLOVENIJI

//Primož Kmecl

Pri določevanju po obarvanosti perja (razen pri eni izjemi, ki jo bom predstavil kasneje) predvsem pri samcih ne boste imeli težav. Z dobrim priročnikom in v skrajnem primeru s teleskopom pa se da s prostim opazovanjem streti oreh tudi manj intenzivno obarvanih osebkov. K ornitološki abecedi seveda sodi poznavanje petja, ki je prav tako nezgrešljivo in tudi tu vam prav nobena vrsta ne bi smela povzročati sivih las. Le nekajkrat si zavrtite posnetke, potem pa kar na teren!

Ker sem večkrat nekoliko len za pisanje, bi vas rad kar nemudoma povabil na izlet. Vzemite si čas tam nekje konec maja. Z avtom od Kozine in po stari cesti do Prešnice, mimo vasi in do železniške postaje. Tam parkirajte, izstopite in prisluhnite. Z malo sreče boste zaslišali majhen slap padajočih kristalnih kroglic z vzdignjenim valovitim crescendom na koncu. Nekateri bilihko slišali tudi tiho šklepetanje ključev ali navijanje ure. Pojdite tja, od koder prihaja. Prav na vrhu črnega trna boste zagledali neugledno ptico, ki začetnikom povzroči nekaj težav pri določevanju. Vendar pa, le pogledjte si značilni kljun in obrazno masko in takoj vam bo jasno, v katero družino spada. Torej, naj vam predstavim prvega v družini, ki ima po pravici pridevnik veliki:

Veliki strnad (*Miliaria calandra*)

Značilen prebivalec suhih, ekstenzivnih travnikov z grmišči in mejicami. Na obsežnejših površinah kraških travnikov je skupaj s poljskim škrjancem (*Alauda arvensis*) dominantna vrsta, na primer na Goliču v slovenski Istri. Pravzaprav je v Sloveniji dokaj pogost, vendar redkokje dosega velike gostote. Najraje ima kraška polja jugozahodne Slovenije. Pogost je tudi na Ljubljanskem barju, kjer pa populacija precej niha. Redkeje pri nas tudi prezimuje, predvsem v toplejših primorskih dolinah. Prepoznatega najhitreje poznačilni čokati obliki, skoraj kot da bi bil brez vratu, najzanesljiveje pa po petju. Gnezdo ima na tleh v globelici. Kljub stepskemu izvoru mu spreminjanje ekstenzivnih površin v monokulture ne ustreza. Poleg zaraščanja kraških travnikov je to pomemben dejavnik, ki ga ogroža.

Vrtni strnad (*Emberiza hortulana*)

Znova z nekoliko sreče in vztrajnosti boste ob

sprehodu po Podgorskem Krasu zaslišali tudi močno in zvonko petje morda najbolj nenavadnega izmed naših strnadov. Pel bo najverjetneje na goli rogovili, na rahlo nagnjenem terenu z južno ekspozicijo, okolinjega pa bo pelo še nekaj samčkov. Vrtni strnad je prebivalec suhih, zaraščajočih se kraških travnikov z redko vegetacijo, pogorišč, na severu Evrope pa nekoliko nenavadno – tudi agrarne krajine. Gnezdo ima v spleteni skodelici na tleh pod grmovjem. V obdobju med letoma 1970 in 1990 je populacija v Evropi doživela zlom, zakaj, ne ve nihče, sum pa je padel na spremembe v prezimovališčih v Afriki ali na selitvi. Na Krasu je vrtni strnad prišel v primež pogozdovanja in intenzifikacije kmetijstva, med tema dvema skrajnostma pa ima le malo prostora. Zanimivo je, da ni opaziti neposredne tekmovalnosti z rumenim strnadom, ki je sicer pogost le na nekaterih delih Krasa, denimo na Socerbskem Krasu. Vrtni strnad tvori ohlapne kolonije pojočih samcev, od katerih se spari le eden, z več samicami. Število pojočih samcev je tako le posreden kazalec števila parov. Posebnost je še ta, da se gnezditveni in prehranjevalni habitat razlikujeta, kar je za ptice pevke neobičajno. Če gnezdi najraje na suhih, zaraščajočih se traviščih z redko travo in pogoriščih, se prehranjuje v kulturni krajini in je pripravljen tja leteti tudi 3 kilometre daleč. Perje ima prav aristokratsko. Najbolj razpoznavna je siva kapuca in opečnato rdeči trebuh. Žvepleno rumeni so očesni obroč, brk in grlo. V Sloveniji živi le na Krasu in tudi gnezdišča v drugih državah so daleč proč. Na Krasu smo sodelavci DOPPS v letu 2006 prešteli 56 pojočih samcev. Na italijanskem delu tržaškega Krasa ni pel niti en osebek. Pač pa poje na obsežnih jugozahodnih obronkih Učke na Hrvaškem kakšnih 200 osebkov.

Rumeni strnad (*Emberiza citrinella*)

Nato se napotite proti Praprečam in Kraškemu robu. Sicer je na Primorskem redek, a če je na voljo mozaična ekstenzivna krajina z nekaj zapuščenimi zemljišči, boste slišali našega najbolj razširjenega strnada: rumenega. Velikokrat ga vidimo sedeti na žici ali vrhu kakšnega grma ali drevesa. Gnezdi v nizkem grmovju. Nanj me vežejo prav veseli spomini, saj sem skupino 20 rumenih strnadov zasledoval kot začetnik neko strupeno zimo na Pasji ravni. Navdušeno sem opazil rdečo trtico

2: V Sloveniji obstaja mesto, s katerega lahko slišite kar šest strnadov naše avifavne. Katere, ugotovite sami. Iz Podpeči pod Kraškim robom se odpravite naprej po cesti proti Zazidu. Malo pred vasjo se cesta vzpne na manjšo, obdelano planoto. Z desnega, nižjega grebena poskusite srečo. Med strnadi ne bo le habitamega posebneža, trstnega strnada. Namig: najboljši bo prvi sončni dan v začetku junija, zgodaj zjutraj.
foto: Tomaž Mihelič

3: Veliki strnad (*Miliaria calandra*)
foto: Marjan Cigoj

4: Vrtni strnad (*Emberiza hortulana*)
foto: Tomaž Mihelič

in rumeno perje in si predstavljal, da odkrivam kakšno malo znano vrsto. Nato sem ga videl in slišal še mnogokrat in vsakokrat, ko se spomnim na notranjske goličave, zraven po spominu zabrenči njegov nezgrešljivi »ziziziziziiii«. Samčevo perje je nezgrešljivo obarvano, poleg prevladujoče rumene barve glave, vratu in trebuha bodeta v oči opečnato rdeča trtica in oprsje. Samice lahko določimo, a moramo biti previdni pri razlikovanju od drugih samic rumeno obarvanih strnadov, predvsem plotnega. V Sloveniji se kot gnezdilec pojavlja praktično povsod, razen v višjih predelih. Pozimi se pomakne še nekoliko niže, posamezni osebki pa se združijo v večje jate. Na Ljubljanskem barju je zelo pogost gnezdilec, pojoče samce pa lahko poslušamo od začetka marca do konca julija.

Skalni strnad (*Emberiza cia*)

Zdaj stopite prav na »rob roba«, kjer boste srečali novo vrsto te zanimive družine: skalnega strnada. Ime dokaj natančno opisuje njegov habitat, ki pa niso stene, kot bi si človek mislil, ampak ima morda celo raje tipičen kraški gozd z veliko kamenja ali pa denimo mlad gozd z odkrušenimi balvani. Ne brani se tudi suhih zidov in cestnih ali železniških usekov. Je izrazito toploljubna in južnoevropska vrsta. Osnovna barva glave samca je srebrno bela, s črnimi progami in značilnim trikotnim vzorcem strnadov na licu. Ima sivo grlo in svetlo rjasto oziroma cimetasto obarvano trtico ter boke. Njegova razširjenost v Sloveniji je milo rečeno nenavadna. Praktično strnjeno naseljuje zahodno

in jugozahodno Slovenijo, vključno z zgornjo dolino Kolpe. Ni ga v Kamniških Alpah ali kjerkoli drugje, kljub temu da je primernih habitatov na pretek. Izjema je sotočje Save in Savinje, ki je naselitveni otok. Med balvani pod Čavnom je njegova gnezditvena gostota presenetljiva, petje boste slišali tudi sredi najbolj razbeljenega dne. Pesem je sicer lepa kitica, a netipično strnadovsko sramežljiva. V Sloveniji tudi prezimuje v okolici gnezdišč, a se pomakne v niže ležeče predele. Gnezdo ima v skalni špranji.

Črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*)

Naš najbolj skrivnostni in kot gnezdilec najverjetneje izumrli strnad. Iztok Geister poroča, da je do leta 1980 gnezdil v dolini Dragonje, po izvedeni melioraciji pa ga tam ni bilo več. Je toploljubna vrsta, vezana na sonaravno kmetijstvo v rečnih dolinah, bolj proti vzhodu pa ga najdemo tudi v drugih, bolj suhih habitatih s posameznimi drevesi, v grmovnatih predelih z značilnimi obdelanimi vrtačami in kulturami za suhimi zidovi. Občasno sedaj opazimo v Sloveniji klateške samce ali celo par, upanje pa daje že drugo leto pojavljajoči se pojoči samec v bližini Podpeči na Kraškem robu. Sam sem ga v dobrih dvajsetih letih ukvarjanja z ornitologijo v Sloveniji videl samo enkrat, in sicer popolnoma nepričakovano pri Klaričih leta 1993. Opazoval sem par, samček pa je izvolil celo zapeti. Perje je znova nezamenljivo, samček ima značilno črno kapuco in sončno rumeno perje po grlu in

trebuhu. H kontrastu prispeva še rdečerjavi hrbet. Gnezdi na tleh v plevelih. Črnoglavi strnad pa ima še eno zanimivo posebnost: je ena redkih naših ptic, ki se seli v Indijo. Zelo je občutljiv za intenzifikacijo kmetijstva, predvsem spreminjanje mozaične tradicionalne pridelave v Sredozemlju v monokulture.

Plotni strnad (*Emberiza cirius*)

Ko boste že precej izčrpani od obilice strnadov, se le spustite še čez rob do Podpeči. Tam bo na kakšni murvi (in tako je že od začetka februarja) čisto z vrha slišati močno enakomerno petje. Slišali boste vašega prvega plotnega strnada. Tudi ta je izjemno lepo obarvan, s črno rumeno masko, sivim oprsnim perjem in rumenim trebuhom. V Sloveniji strnjeno gnezdi le na Primorskem, kjer je tudi dokaj številčen, ter v posameznih naselitvenih otokih, kjer mu habitat ustreza, npr. na Kozjanskem, v Halozah in v Kolpski dolini. Pojavlja se tudi pozimi, ko se klati v okolici gnezdišč. Plotnega strnada srečate v bližini naselij v ekstenzivni kulturni krajini, na robu gozda in parkih. Rad ima gričevnato pokrajino in se izogiba ravninam. V okolici potrebuje tudi gosto grmičevje in žive meje. Gnezdo ima nizko v grmovju.

Trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*)

Glede habitata je pravi posebnost med strnadi. Če je razlike habitatov drugih vrst včasih že kar težko opisati, se njegove preference jasno razlikujejo in so vsaj pri nas vezane na trstišča. Res pa pri

tem ni ne vem kako izbirčen, zadostujejo mu že s trstjem porasli jarki ali ribniki. V svatovskem perju ima črno glavo in grlo ter bel ovratnik, sicer pa je perje manj vpadljivo, vendar pri podrobnem opazovanju še vedno zlahka določljivo. Gnezdo je v šopu trave ali v grmovju, v bližini vlažnih predelov. V Sloveniji gnezdi na Ljubljanskem barju, Cerkniškem jezeru, v ormoških lagunah ter še na nekaterih drugih lokacijah. Manjša močvirja mu niso pogodu. Na Ljubljanskem barju je manj pogost gnezdilec, glavčina populacije pa gnezdi vzhodno od Iščice. Trstni strnad v Sloveniji tudi prezimuje, najbolj številčen je v obalnih trstiščih.

Druge vrste

V Sloveniji se redko in naključno pojavljajo še nekatere druge vrste strnadov, ki jim je skupno to, da prihajajo z visokega severa, kjer gnezdi v tajgi in na barjih. V oklepajih navajam število opažanj po letu 1950. Te vrste so ostroglež (*Calcarius lapponicus*) (5), snežni strnad (*Plectrophenax nivalis*), beloglavi strnad (*Emberiza leucocephalos*), gozdni strnad (*Emberiza rustica*) (1), mali strnad (*Emberiza pusilla*) (9), kostanjevi strnad (*Emberiza rutila*) (1, a poreklo ni znano). Morda najbližji nam je zimski areal snežnega strnada, ki ga zato videvamo pozimi sicer naključno, a kar pogosto. ●

5: Rumeni strnad (*Emberiza citrinella*)
foto: Tone Trebar

6: Črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*)
foto: Borut Rubinič

7: Skalni strnad (*Emberiza cia*)
foto: Tomaž Mihelič

8: Mlad trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*)
foto: Tone Trebar